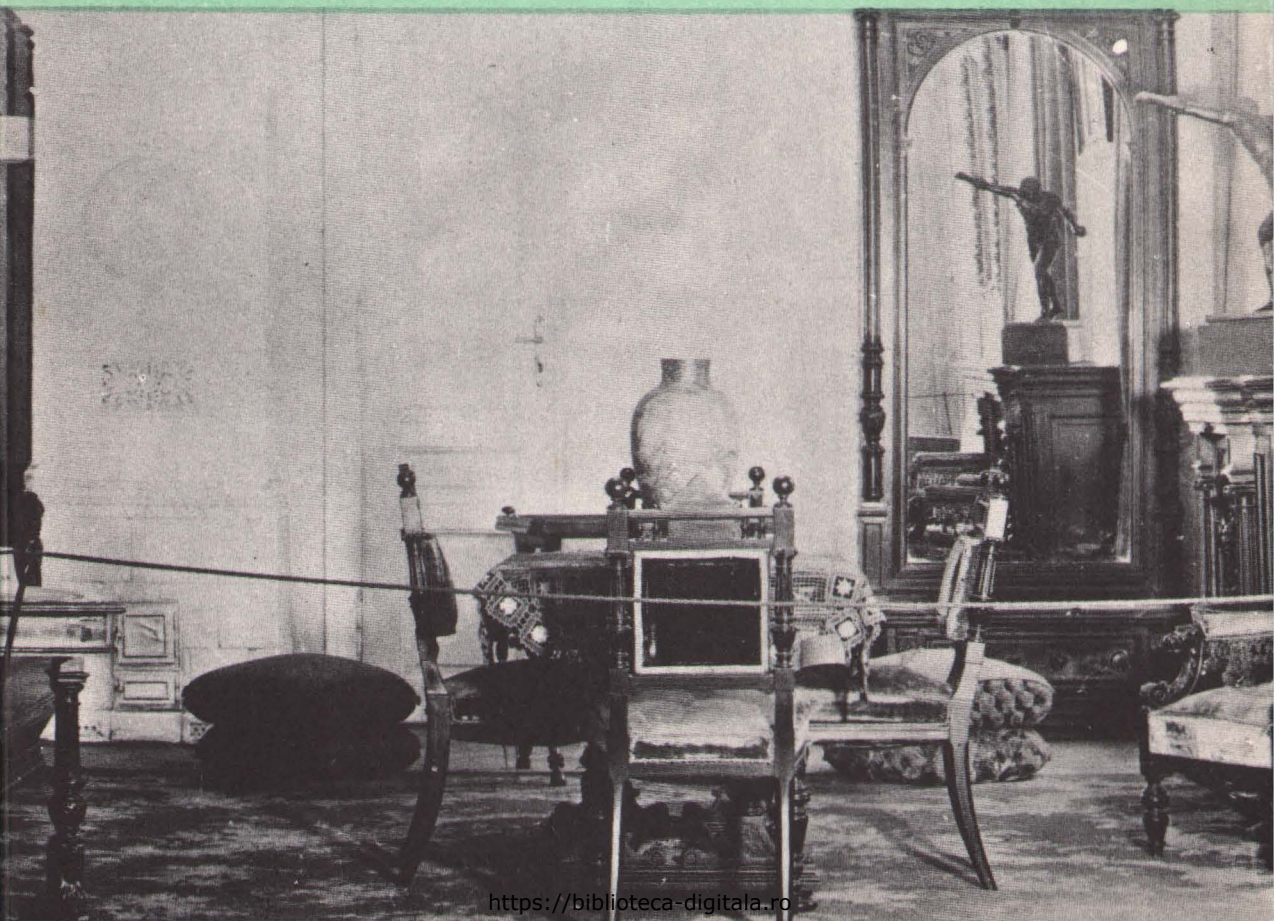

**MUZEUL MEMORIAL
„IOSIF VULCAN”**

Salonul de lucru al lui Iosif Vulcan din clădirea în care a funcționat redacția orădeană
a revistei Familia.

GHIDUL MUZEULUI MEMORIAL „IOSIF VULCAN”

EDIȚIA A II-A

Oradea, 1984

Familia Vulcăneștilor a dat trecutului cultural al Transilvaniei două figuri reprezentative, care – în perioade istorice diferite, dar cu similară înțelegere a dezideratelor naționale – au contribuit la afirmarea spiritua-
 lității românești și, fapt notabil, o însemnată parte din activitatea lor și-au desfășurat-o la Oradea. Samuil Vulcan, cărturarul iluminist la curtea că-
 ruia s-a înfiripat – așa cum observa marele savant Nicolae Iorga – cea
 dintii grupare care a îndeplinit misiuni de „Academie științifică românească”
 –, a fost timp de aproape patru decenii unul dintre importanții conducători
 culturali ai românilor transilvăneni. Pentru ridicarea lor din starea de igno-
 ranță în care fuseseră aduși de o seculară oprimare socială și națională,
 Samuil Vulcan a întemeiat la Beiuș cel de-al doilea gimnaziu românesc de
 dincoace de Carpați, în anul 1828, înzestrându-l totodată cu mijloace nece-
 sare pentru a putea funcționa, precum și cu profesori, atât de greu de găsit
 în acea vreme de întemeieri moderne în domeniul culturii. Sprijinitor al
 științei, îndeosebi al celei popularizate, Samuil Vulcan a tradus un volu-
 minos tratat despre „morburii” (boli), într-o limbă accesibilă cămenilor
 simpli, cu modeste cunoștințe, utilizând o terminologie autohtonă, accentuat
 populară, recurgând astfel la valorile expresive ale limbii vorbite. Și-a con-
 stituit o bibliotecă cu peste 1 500 de cărți, multe din ele „valahice”, adică
 românești, scoase de sub teascurile unor tipografii muntene, moldovene și
 transilvănene. Dacă n-a avut răgaz pentru a-și edita propriile manuscrise,
 care sînt păstrate actualmente în Biblioteca filialei din Cluj a Academiei,
 el a acționat, la începutul veacului precedent, împotriva superstițiilor,
 scriind în acest sens diferite cuvîntări, dintre care una și-a tipărit-o cu
 caractere latine. De la Samuil Vulcan ne-a rămas și manuscrisul unui ca-
 tehism, respectiv al unei lucrări cu conținut moral, care viza educarea în
 spiritul cinstei și al demnității, prezentată fiind o modalitate adecvată de
 instruire și formare a tineretului școlar. Sub patronajul său a stat tipografia
 românească din Buda, unde a numit – dispunînd de această autoritate –
 cenzor al cărților, după moartea lui Samuil Micu, pe Petru Maior, oferin-
 du-i ocazia unică de a-și împlini parțial proiectele sale editoriale. Legătu-
 rile lui Samuil Vulcan cu corifeii Școlii Ardelene au fost deosebit de active.
 La curtea lui Samuil Vulcan și-a copiat Gheorghe Șincai „Hronicul” său,
 parvenindu-i, astfel, mecenatului bihorean manuscrisul. Dicționarul de la
 Buda, care a fost elaborat de cîțiva autori, se afla pe la 1815 în Oradea,
 pentru a fi verificat și continuat de Ioan Corneli, inspectorul școlilor româ-

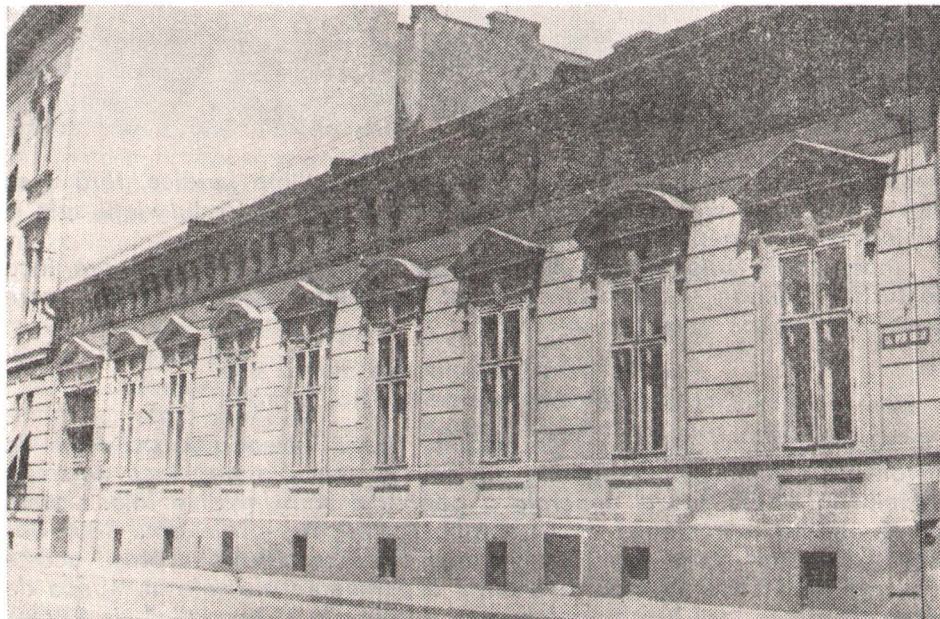
nești și unul dintre intelectualii epocii cu multiple preocupări, însă mai puțin cunoscut astăzi. Samuil Vulcan a acordat, de asemenea, ajutor citorilor Preparandiei din Arad (1812) și a purtat interesante corespondențe cu Țichindeal și Moise Nicoară. Este, deci, evident faptul că Samuil Vulcan a extins aria de cuprindere socială a iluminismului românesc, conferind orașului de pe Crișul Repede noi dimensiuni spirituale, merit ce se impune a fi consemnat cu obiectivitate în istoria acestuia.

Samuil Vulcan s-a ocupat și de formarea nepotului său Nicolae, pe care l-a adus din Sibiu la Oradea, unde a absolvit cursurile gimnaziale, pentru ca să-l trimită, ulterior, la Viena. După terminarea studiilor teologice în capitala imperiului, Nicolae Vulcan a revenit la Oradea, de astă dată ca funcționar la cancelaria diecezană. În cei doi ani cât a stat în oraș s-a căsătorit cu Victoria Irimie, sora studentului român de la Facultatea de chimie din Viena care a inventat chibriturile. S-a stabilit, pentru 13 ani, ca preot, în Holod, comună așezată nu departe de Oradea și în care s-a născut – la 31 martie 1841 – fiul său Iosif, singurul care a supraviețuit din cei șase copii ce i-a avut. Este transferat, apoi, la Leta Mare (astăzi în Ungaria), unde a rămas 36 de ani și unde a urmat Iosif școala elementară. Nicolae Vulcan și-a înscris fiul la gimnaziul premonstratens din Oradea și nu la cel din Beiuș, așezămîntul întemeiat de unchiul său, care trecuse în eternitate la 1839. Explicația constă, după opinia noastră, în atitudinea noului patron al școlii beiușene, Vasile Erdeli, care, probabil, nu i-a fost favorabilă. A preferat, ca atare, să-și scutească urmașul de eventuale adversități, fiindu-i la îndemînă și prilejul de a-l vizita destul de des, fiindcă și așa se deplasa la Oradea pentru a-și rezolva unele îndatoriri profesionale.

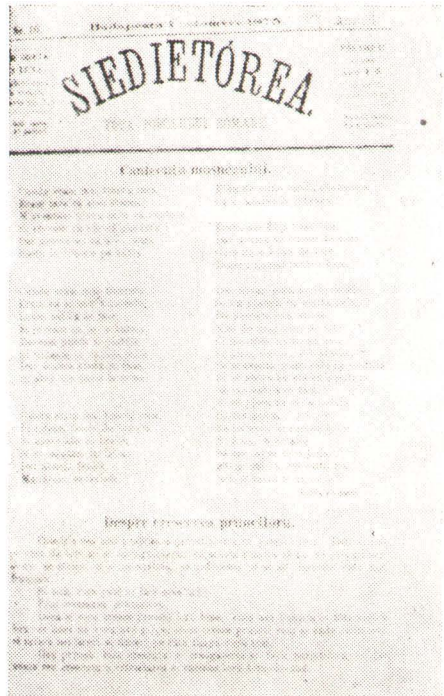
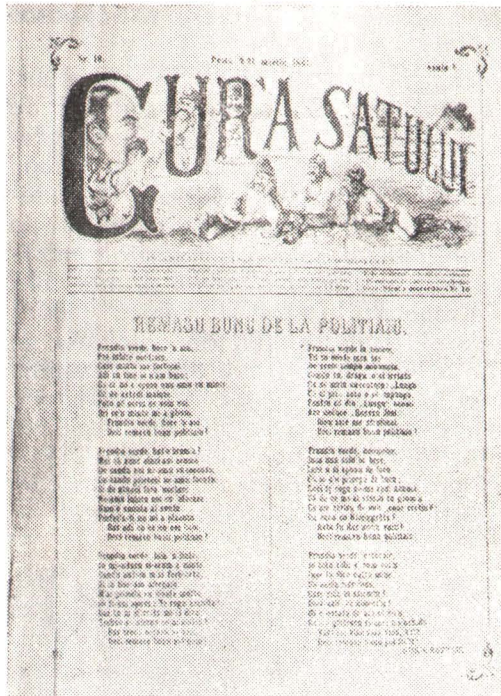
Intrînd în 1851 la gimnaziul din Oradea, Iosif Vulcan a fost nevoit să se acomodeze unei discipline severe, specifică unor asemenea școli. A profitat, desigur, de timpul său liber pentru a lua contactul cu realitățile urbane, atît de diferite de cele rustice, îmbogățindu-și totodată experiența de viață. Decisivă pentru el a fost îndrumarea primită de la profesorul de limba și literatura română – catedră înființată în anul școlar 1851/1852 –, Alexandru Roman, conducător în același timp al Societății de lectură a studenților români de la Academia de drept din Oradea și a elevilor de la amintitul gimnaziu, constituită în 1852, după ce autoritățile i-au aprobat statutele. Societatea „lepturiștilor” orădeni, cum i s-a mai spus atunci, ale cărei străduințe stăteau sub semnul unității culturale – chiar și deviza acesteia era: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri” –, a oferit un cadru organizat de manifestare tineretului studios. Ca membru al societății, Iosif Vulcan a beneficiat, sub raport literar, ca și național-cultural, de climatul existent în ședințele ei ordinare și mai cu seamă în cele publice, la care participa intelectualitatea românească, uneori chiar și țărani din așezările bihorene, dar și din părți mai îndepărtate. Acestea erau considerate ade-

vărate sărbători naționale, prezentate fiind detaliat în presa românească din Imperiul habsburgic.

Exprimindu-și cu câteva decenii mai târziu regretul de a nu mai regăsi în Oradea remarcabila societate a „lepturiștilor”, care fusese desființată de autorități în 1875, Iosif Vulcan făcea și mărturisiri demne de interes referitoare la aceasta, ca, spre pildă, aceea că a scos, împreună cu colegii săi, o foaie în manuscris. Este cert că Iosif Vulcan și-a făcut ucenicia literară în societatea orădeană, care pune un justificat accent pe creația originală, adevăr ce se confirmă atît prin numeroasele colaborări ale membrilor ei – cu versuri, proze și articole – la publicațiile vremii și, mai concludent, prin volumele editate: „Diorile Bihorului” (1854) și „Fenice” (1867), ambele aflîndu-se într-una din vitrinele muzeului, alături de antologia de versuri culese din foile naționale de la 1838 și tipărite sub titlul „Versuinții români” (1854), o altă dovadă despre cultivarea limbii și, concomitent, despre convingerile de care erau animați membrii societății. În ultimii ani de gimnaziu scrie el primele versuri și își dezvăluie pasiunea pentru literatură, care va deveni o constantă a biografiei sale, chiar dacă – așa cum se obișnuia atunci, din rațiuni lesne sesizabile – a preferat Facultatea de

Clădirea Muzeului memorial „Iosif Vulcan” din Oradea.

drept din Pesta, obținind în 1863 calificarea în științe juridice, fără a se folosi de aceasta vreodată, rămânând fidel – pentru tot restul vieții sale – publicisticii și, în general vorbind, literaturii.

Începuturile sale literare sînt sesizabile din perioada cînd era încă „lepturist” orădean și devenise conștient de menirea poetului, despre care formula o limpede apreciere în versuri:

„Poetu-n astă lume nu este pentru sine,
El este dat națiunii de-apostol și profet”.

Sub semnul acestei profesii de credință a stat întreaga sa activitate de militant pe tărîmul culturii, pentru că Iosif Vulcan și-a pus, încă de tînră, condeiu în slujba cauzei generale a poporului său. Inițial a folosit arma satirei, editînd – împreună cu Gheorghe Ardeleanu –, din anul 1864, revista „Umoristul”, care din 1866 s-a numit „Gura satului”. Totuși, aceste publicații umoristice nu erau cele dintîi experimente ale sale în munca de editor, deoarece Iosif Vulcan colaborase anterior la „Concordia” și „Aurora Romana”, pe aceasta din urmă redactînd-o în mare parte, cu asentimentul

lui I. Miculescu, proprietarul ei. Într-una din paginile „Aurorii Române” este anunțată părăsirea redacției de către Iosif Vulcan. S-a putut astfel consacra revistei „Umoristul”, în care practica o critică voalată, mai puțin expusă cenzurii autorităților. Iosif Vulcan se pregătea, fără să ignoreze nici treburile redacționale curente, pentru scoaterea unei veritabile reviste cu caracter enciclopedic, reflectînd asupra profilului acesteia, a notei sale particulare, care s-o distingă în contextul revuistic transilvănean al epocii. În primăvara lui 1865, el îi făcea cunoscut lui George Bariț, întemeietorul presei românești din Transilvania, că a intervenit deja pentru obținerea aprobării autorităților în vederea publicării unei foi cu titlul „Familia”. A scos, mai întii, numărul de probă (1/13 mai 1865) în care figurează și un text ce conține principiile gramatice ale acesteia. La 5/17 iunie ieșea primul număr al „Familiei”, periodic care a avut o longevitate neobișnuită (1865–1906), sistarea apariției acestuia aparținînd tot lui Iosif Vulcan.

Deși redactarea revistei i-a solicitat un efort permanent, Iosif Vulcan a găsit destul răgaz pentru a se manifesta în diverse domenii, oferindu-ne un model clasic de animator angajat total în lupta pentru afirmarea națiunii sale și consolidarea unității acesteia. „Cu-o grabă uimitoare căuta să umple golurile de

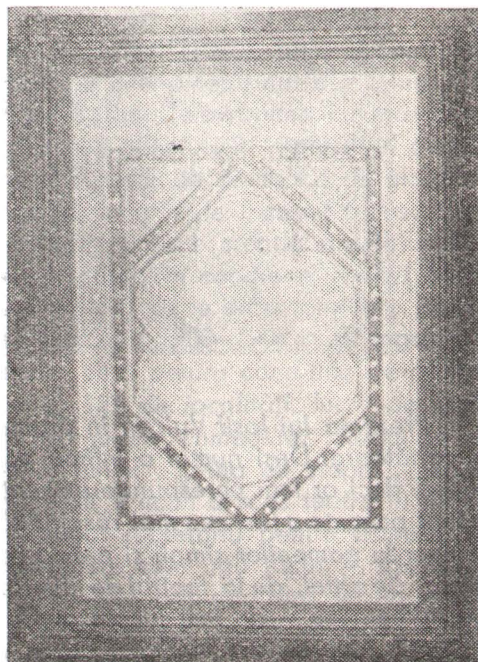
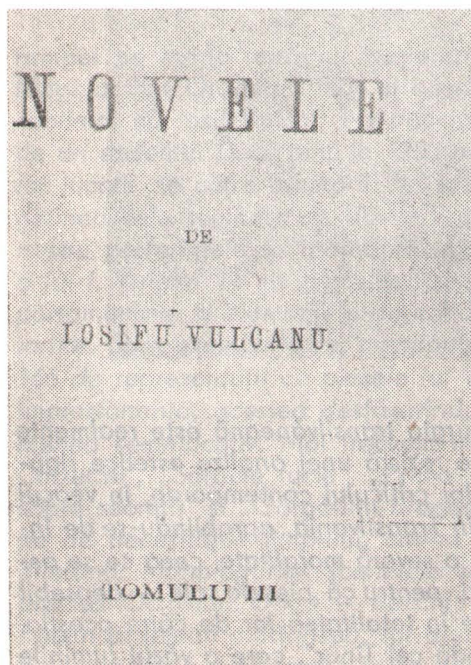
Fotografie din tinerețe a lui Iosif Vulcan.

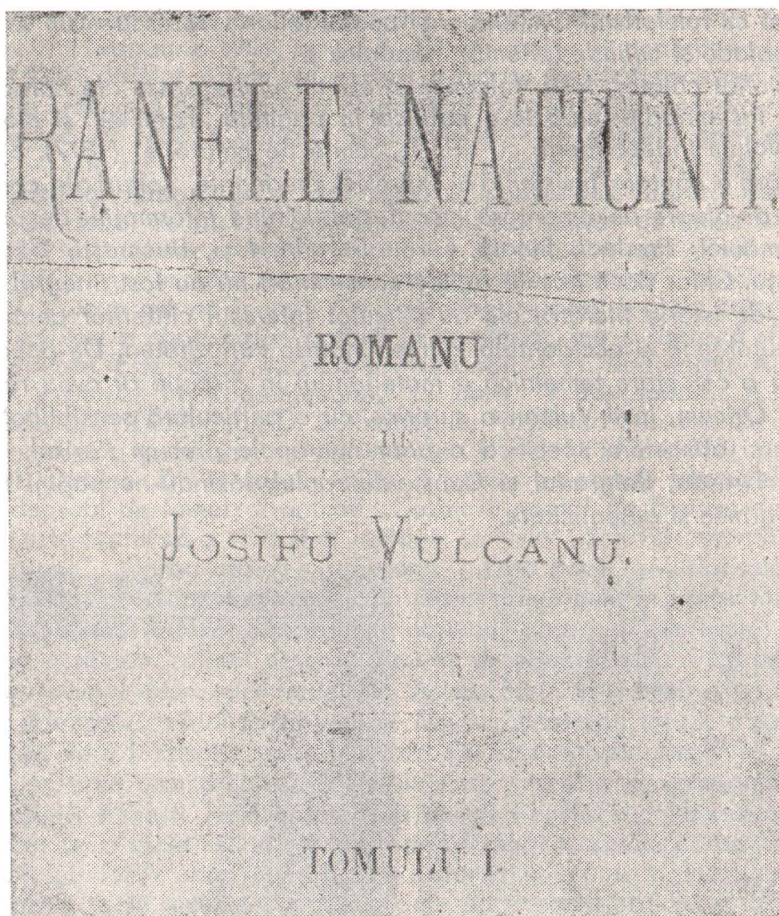
„E, poate, cea mai reprezentativă figură culturală din jumătatea a doua a veacului trecut la noi. Cincizeci de ani au apărut cărțile lui, patru decenii încheiate a pîlpăit revista *Familia*, sfios dar fără încetare”

OCTAVIAN GOGA

împreună cu folcloristul Gh. Ember și poetul Iulian Grozescu – un volum de doine, balade și colinde („Român népdalok”).

Pasionat călător, Iosif Vulcan a străbătut multe orașe ale Europei, făcîndu-și însemnări pe care le-a publicat în paginile „Familiei” și mai tîrziu într-un volum independent, cu titlul: „Schیțe de călătorie” (1877). Sînt descrise, fără o căutare insistentă a expresiei pregnante, colțuri ale continentului, de o valoare documentară incontestabilă fiind informațiile despre orașele României: Predeal, Sinaia, Turnu Severin, Iași, București, Giurgiu și Constanța. Chiar dacă aceste rapide consemnări nu au fost integral reconsiderate de istoria literară, ele au stimulat interesul cititorilor pentru civilizația autohtonă și occidentală, alimentîndu-le curiozitatea. De aceea, socotim că o cercetare temeinică a materialului în discuție ar avea rezultate pozitive. Oricum, Iosif Vulcan a surprins, cu o particulară sensibilitate, frumusețile și atmosfera specifică a unor metropole precum Parisul, Lipsca, Berlinul, Dresda, Belgradul și Constantinopolul, lăsîndu-ne pagini nu lipsite de farmec și autenticitate.

Prezența lui Iosif Vulcan în dramaturgia transilvăneană este realmente impunătoare. Deși numai o infimă parte rezistă unei analize estetice riguroase, deci ar mai corespunde exigențelor criticului contemporan, în veacul trecut aceasta a fost cea mai răspândită în Transilvania, apropiindu-se de înțelegerea oamenilor simpli și promovind o severă moralitate, ceea ce se aștepta, de altfel, de la teatrul de diletanți, pentru că piesele sale – deosebit de numeroase – au fost jucate aproape în totalitatea lor de către aceștia. Excepție face drama istorică „Ștefan Vodă cel Tânăr”, care a văzut luminile

Damele române din Fagarasiu au grabitu a-semene a-si depune obolulu pe altarulu natiunii. Se adunara si compusera unu comitetu de 12 membre, sub presiedinti'a dnei Anastasia Popescu.

Ne mai putendu-se compune comitete, damele noastre in mai multe locuri au inceputu sè adune că particulare oferte pentru ranitii români. Astfelu aflămu cu bucuria, că

Domnisiór'a Veturia Romanu din Oradea-mare a deschisu o lista pentru scopulu indicatu, si că dsa cu zelulu seu nationalu — ce siede atātu de frumosu dameloru noastre — a si adunatu o suma considerabila.

rampei pe scena teatrului Național din București (1892), apoi a Teatrului Maghiar din Oradea (1903) și nu demult pe cea a teatrului din Sibiu. De subliniat că Iosif Vulcan l-a anticipat pe Barbu Delavrancea cu mai bine de un deceniu. Dacă pînă la 1900 majoritatea absolută în repertoriul pieselor jucate de către amatorii din satele și orașele de dincoace de munți o deținea cele semnate de Vasile Alecsandri, în anii de început ai veacului nostru preferințele se îndreaptă în mod evident spre creația dramaturgică a lui I. Vulcan, în ea regăsindu-se atâtea întâmplări cotidiene, reacții comportamentale și elementele de conduită morală ce le erau familiare locuitorilor. Spre exemplificare, menționăm că în anii 1900–1906 s-au organizat 166 de reprezentații cu piesele lui Vulcan, cifră pentru condițiile de-atunci impresionantă, acestea desfășurându-se în 125 de localități, lucru de asemenea semnificativ. Mai frecvent i-au fost jucate comediile: „Ruga de la Chizetău”, „Sărăcie lucie”, „Prima rochie lungă”, „Mița cu clopot”, „Scrisoare secretă” și „Gărgăunii dragostei”. Iosif Vulcan a scris teatru în funcție de necesitățile timpului, creînd un bogat repertoriu pentru trupele de diletanți. Monologurile, scenetele și comediile sale „au făcut — așa cum preciza Octavian Goga — deliciale auditoriului popular fără întrerupere”. Poetul ardelean mărturișea, tot atunci, că și „astăzi (adică în 1926 — n.n.) țin recordul la reprezentațiile de diletanți”.

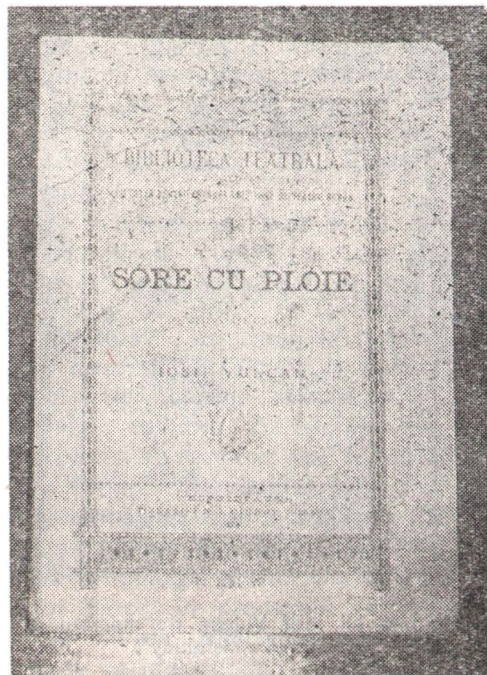
Mobilizatoare erau discursurile rostite de Vulcan cu o rară vigoare și demnitate. De altfel, prea puține au fost manifestările culturale din Transilvania la care el să nu fi participat și, drept consecință, să nu fi lăsat posterității informații în paginile revistei „Familia”, care au căpătat astăzi echivalentul unei arhive culturale. Relatările despre evenimentele din România – cu deosebire cele cultural-artistice și științifice – erau, cu similară generozitate, găzduite în publicația lui Vulcan. El a fost „un pion conștient în opera de preparație a unirii”, cum pătrunzător l-a definit Octavian Goga.

Încă din primii ani de existență ai „Astrei”, societatea culturală a românilor cu cea mai extinsă sferă de cuprindere, Iosif Vulcan a devenit membru al acesteia, fiind investit în preajma morții cu titlul de membru onorar, cinste acordată de comitetul central de la Sibiu ca o recompensă morală pentru neabătuta sa stăruință în lupta pentru păstrarea ființei naționale. Adunările generale ale „Astrei”, care se organizau anual și de fiecare dată într-o altă așezare, erau prezentate amănunțit în „Familia”, unde erau publicate invitațiile și programele acestora. Cea de la Beiuș, din anul 1898, când Iosif Vulcan a citit și un discurs, a fost pregătită – sub unghi propagandistic – de energicul publicist orădean. Numele său poate fi întâlnit printre ale aceluia ce au sprijinit „Astra”, care a și aranjat – prin despărțământul ei orădean – festivitățile jubiliare ale „Familiei” din 1904. Datorită legăturilor sale cu societatea, Iosif Vulcan i-a lăsat acesteia moștenirea sa documentară, mai precis corespondența primită de la fruntașii culturali din toate cele trei țări române, precum și manuscrisele operelor sale, care acum se găsesc în păstrarea Bibliotecii „Astrei” din Sibiu.

Iosif Vulcan a contribuit în mod prioritar la întemeierea Societății pentru crearea unui fond de teatru român, fiind ales ca secretar al acesteia chiar din primul ei an de funcționare (1870). El vedea în aceasta un factor al redeșteptării naționale, care însă avea și posibilitatea de a „dejuca ochiul vigilent al autorităților”, apărătoarele sistemului dualist austro-ungar. Societatea pentru crearea unui fond de teatru român își propusese să adune fonduri pentru a edifica o scenă românească stabilă de teatru în Transilvania pe care să-și valorifice talentul actori profesioniști. Era un obiectiv aparent modest dar societatea nu s-a limitat la acesta, ci și-a adus aportul la întărirea și organizarea mișcării teatrale românești din Transilvania, care a fost un fenomen cuprinzător. Comitetul societății a editat piese de teatru, a supus unor discuții profitabile manuscrisele altora, a introdus cinematograful, alături de „Astra”, în activitatea de culturalizare a populației, a reușit să-și inaugureze la Sibiu, în 1905, propriul teatru, a acordat burse de studii unor tineri înzestrați, ocupându-se așadar de toate problemele teatrului românesc din Transilvania, față de care statul a mani-

festat un dezinteres total, evident numai în ce privește susținerea lui materială, deoarece oamenii stăpînirii supravegheau în permanență acțiunile acesteia și mai ales adunările ei generale, care au fost oprite adeseori. Sufletul acestei mișcări a fost Iosif Vulcan. El a declarat „Familia” organ al „publicațiilor” societății. Timp de 36 de ani a stat Vulcan în fruntea Societății pentru crearea unui fond de teatru român, ca secretar, vicepreședinte și președinte al acesteia.

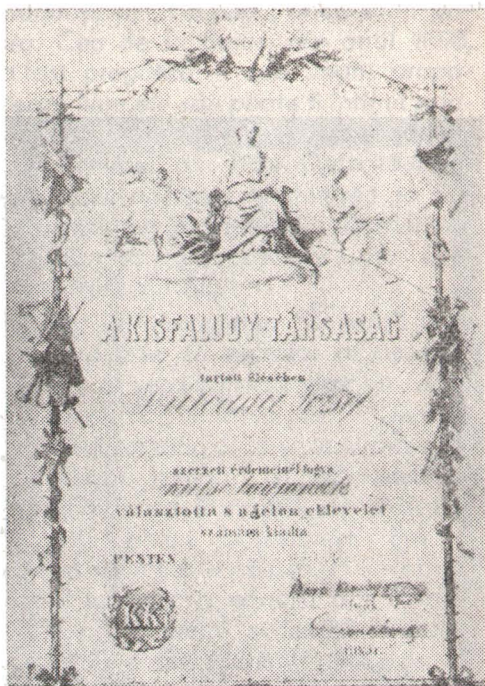
La 28 iulie 1879, Iosif Vulcan este avizat de Academia Română că, datorită perseverenței și rezultatelor obținute în deșteptarea spiritului național și dezvoltarea „culturii între Români”, a fost ales – la 3 iulie – membru corespondent al ei. În ședința solemnă din 29 martie 1892 și-a susținut discursul de recepție ca membru titular al Academiei, obiectul acestuia fiind: „Dimitrie Cichindeal. Date noi despre viața și activitatea lui”. A răspuns,

conform uzanței, istoricul V. A. Urechia. Textul discursului se fundamentează științific pe surse arhivistice inedite, descoperite de Iosif Vulcan în arhivele orădene. Corespondența lui Țichindeal cu Samuil Vulcan a fost, în acest fel, dată publicității, lămurindu-se unele momente din biografia fabulistului și îmbogățindu-se cunoștințele despre cărturarul orădean. La primirea în Academie Iosif Vulcan și-a exprimat hotărârea de a participa la ședințele acesteia, ceea ce s-a și întâmplat. Nici unul dintre membrii ardeleni nu a fost atât de consecvent în acest sens. El aștepta cu nerăbdare invitațiile Academiei, prezentându-se la multe din lucrările acesteia. Pornea spre București cu gândul de a aduce, totodată, articole și materiale beletristice de la mem-

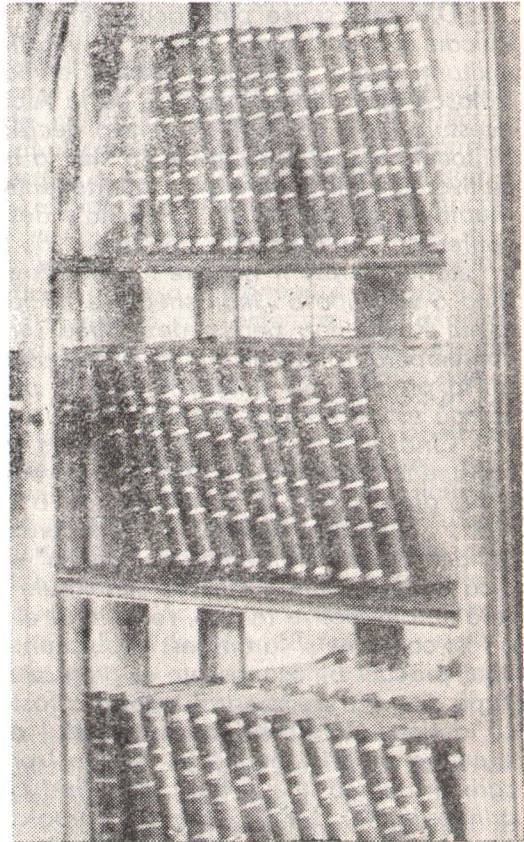
Coperta traducerii în limba maghiară a volumului: „Poezii populare românești”.

Diploma lui Iosif Vulcan de membru al societății „Kisfaludy”.

brii înaltei instituții sau alți creatori cu perspective de afirmare sigură. Stringea informații despre ședințele Academiei, spectacolele teatrale și muzicale, purta dialoguri cu iluștrii reprezentanți ai spiritualității naționale, respira, altfel spus, aerul fortifiant al unei dinamice atmosfere culturale. Reîntors la Oradea, se așeza la masa de scris pentru a-și continua, cu modestia ce-l caracteriza, îndeletnicirea sa statornică, care nu admitea amănare: publicarea revistei. Alcătuita numere excelente, consolidând prestigiul „Familiei”, care și așa avea destul de mulți abonați. Iosif Vulcan a fost, prin menținerea acestui strâns contact cu literații și savanții români, cu instituțiile de dincolo de munți, un autentic mesager al unității noastre culturale, fiind comparabil doar cu George Bariț.

A întreținut legături și cu oamenii de cultură unghuri, el nefiind un exclusivist. În anul 1871 a fost primit în societatea „Kisfaludy”, ca semn al prețuirii de care se bucura ca traducător al poeziei maghiare în limba română, înminându-i-se diploma de membru (ce se poate vedea în expoziție). Aproape necunoscută este activitatea lui Iosif Vulcan în cadrul Societății de arheologie și istorie a județului Bihor, în procesele verbale ale căreia semnătura sa este ușor de identificat.

Vitrină cu opurile din *Familia* pe cei 40 de ani de apariție (1965–1906).

Iosif Vulcan, acest neobosit îndrumător al culturii timp de cinci decenii, se aşează printre oamenii de seamă ai poporului român, apărînd cu tenacitate ramura sa transilvană.

Din cele scrise pînă acum reiese, după convingerea noastră, că Iosif Vulcan a avut o clară viziune a unităţii naţionale, fiind unul dintre activii militanţi pentru împlinirea visului de veacuri al românilor, fără a ajunge să trăiască însă clipele supreme de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, cînd acestuia i s-a conferit – printr-o decizie colectivă, plebiscitară – realitate. Mijlocul cel mai eficient ce i-a stat la îndemînă întru răspîndirea culturii şi cultivarea ideii generoase a apartenenţei la un singur popor şi o unică spiritualitate a fost revista „Familia”, despre care Goga afirma în amintita conferinţă din 1926, că este „biletul de intrare permanentă a lui Iosif Vulcan în istoria literaturii noastre”. Tudor Arghezi considera, în 1965, revista ca fiind o victorioasă „îndrăsnală a lui Iosif Vulcan, pornită în folosul inteligenţii Românilor, pentru dezrobirea lor politică şi socială”. De altfel, atît contemporanii lui Vulcan, cît şi posteritatea, i-au recunoscut acesteia aportul la promovarea culturii naţionale, precum şi orientarea democratică, de strînsă solidaritate cu condiţia unei umanităţi ultragiutate.

Cînd, în 5/17 iunie 1865, apărea la Pesta „Familia” lui Vulcan, presa românească din Imperiul habsburgic era reprezentată doar de cîteva periodice, dintre care se menţineau la o certă altitudine „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful Român” şi „Concordia”. Acestea adoptaseră o atitudine politică deschisă, în timp ce „Familia” – ca „foaie beletristică şi enciclopedică cu ilustraţiuni”, cum se subintitula – avea un profil de publicaţie literară şi, din motive tactice, redactorul ei o declarase nepolitică. Iosif Vulcan a fost constrîns şi la un gest neobişnuit, acela de a nu-şi anunţa – conform unei practici binecunoscute – programul revistei în primul ei număr, deşi, după cum s-a demonstrat, acesta a fost inserat în numărul de probă, astfel că deţinem informaţii despre modul cum şi-a conceput tînărul redactor structura propriei publicaţii. Aceleaşi principii se degajă şi din epistola pe care a trimis-o lui G. Bariţ, cerîndu-i ca să păstreze tăcerea asupra întreprinderii sale. Dar să cităm un paragraf: „Această foaie – subliniază Vulcan – va aduce portretele bărbaţilor mai vestiţi cu biografiile lor, poezii şi romane originale şi traduceri de la poezii şi literaturii cei mai renumiţi ai Europei; mai departe, dizertaţiuni scrise în stil uşor despre istorie, limbă, estetică etc. Şi pînă acum un număr frumos de bărbaţi eminenţi m-au onorat cu promisiunile lor de a conlucra” la susţinerea revistei, a cărei formă era deosebit de elegantă şi îngrijită. Se constată o tendinţă de diversificare a conţinutului, menţinute fiind şi unele rubrici fixe. Deşi literatura deţine ponderea în „Familia”, paginile acesteia conţin materiale de o diversitate aproape enciclopedică, pentru a fi satisfăcută curiozitatea tuturor cititorilor. Iosif

Vulcan a intuit, cu exactitate, gustul publicului. El a încercat să-l modeleze, făcându-i uneori inevitabile concesii. Prin „politica” sa redacțională, Vulcan a reușit să tipărească neîntrerupt – timp de 42 ani – revista, punând la contribuție mijloacele sale materiale dar bucurându-se, concomitent, de sprijinul abonaților, mai numeroși decât ai altor periodice. Existența revistei este o pildă unică în ce privește înțelegerea comandamentelor sociale ale epocii de către redactor și, ca efect, salvatoarea adevizune publică.

Prezentind în primul număr „portretul și biografia” lui Nicolae Jiga, care se remarcase printr-o activitate culturală filantropică, Iosif Vulcan inaugura o rubrică de excepție, în spațiul căreia a găzduit sumare reconstituiri ale vieții unor personalități ce ilustrau domenii diferite ale artei și științei universale, ale luptei politice și revoluționare. Nu este posibilă nici măcar enumerarea tuturor acestora, ceea ce nu ne împiedică să facem, totuși, lapidare precizări referitoare la bărbații cei mai vestiți. În „Familia” a văzut lumina tiparului cel dintii articol în presa românească despre Karl Marx, care nu este nici astăzi perimat în esența sa. Temerare, pentru acea vreme, au fost și articolele despre conducătorii răscoalei de la 1784, despre revoluționarii pașoptiști (Avram Iancu, Nicolae Bălcescu, M. Kogălniceanu, G. Bariț, C. Hurmuzache, C. A. Rosetti, S. Balint) și cei ai comunei din Paris. De o neîndoielnică obiectivitate au fost și aserțiunile despre Internaționala I și mișcarea memorandistă. În „Familia” se reflectau, deci, evenimentele politice ale zilei. În principal, ea a avut preocupări beletristice și culturale. Astfel, literatura populară a fost o permanență în paginile revistei, Vulcan pledând frecvent pentru culegerea etimologică a materialului folcloric, criticând alterarea textelor. În 1866, a publicat Miron Pompiliu orația de nuntă „Nevesteașca”, piesă de rezistență a genului. Acel an a devenit însă un punct luminos pe traiectoria revistei prin debutul lui Mihai Eminescu cu poezia „De-aș avea”. Iosif Vulcan a anticipat-o cu aceste cuvinte: „Cu bucurie deschidem coloanele foii noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trimise nouă ne-a surprins plăcut”.

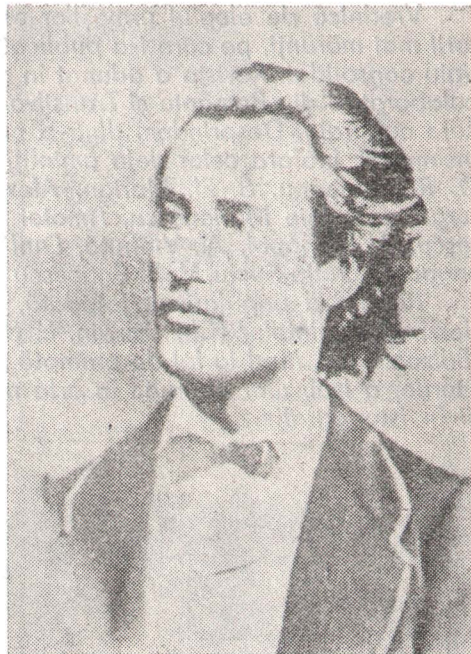
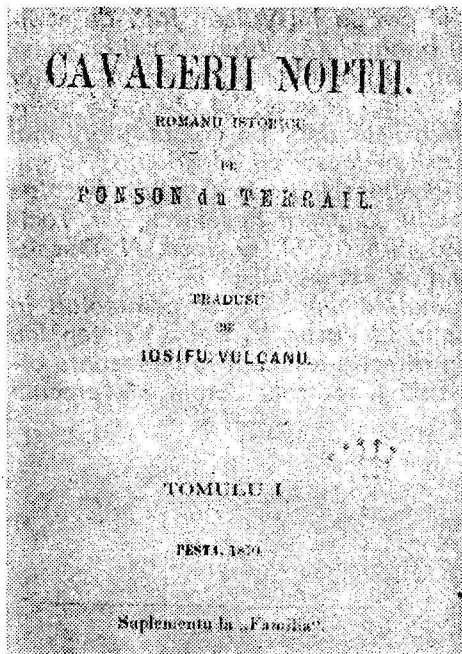
Eminescu a colaborat, cu intermitențe, la „Familia”, pînă aproape de sfîrșitul vieții, dînd strălucire primelor decenii din istoria publicației lui Vulcan. Au fost lanșați de „Familia” poezii transilvăneni George Coșbuc și Octavian Goga. În 1904, Vulcan nota în retrospectiva pe care a făcut-o asupra revistei următoarele: „Și s-a ivit un nou talent, la început timid și sfios... Dar în acest timp talentul acesta luă zbor înalt, deveni un mare poet, fondatorul unei noi școli poetice române. Acest mare poet ivit întîia oară și el prin „Familia”... era George Coșbuc”. Era un prilej de neascunsă mîndrie pentru Iosif Vulcan acesta, de a arăta contemporanilor că „Familia” a inserat în paginile sale creațiile a trei poeți intrați pentru totdeauna în istoria literaturii noastre.

„Apostol al gândului și al cuvintului, patriot fără șovinism, lampadar al culturii, în același timp european plin de respect și de iubire pentru cultura altor popoare, în primul rînd pentru spiritualitatea culturală a prietenilor noștri maghiari din literatura cărora a tradus, ca și Octavian Goga, multe și valoroase lucrări.

Tradiționalist și democrat progresist, fondatorul „Familiei” a anticipat preocupările epocii noastre și prin sentimentele și prin ideile lui care sînt ale noastre, ale zilei de azi, ne dă dreptul să-l scoatem din cîndrul de aur al istoriei și să-l așezăm în rîndurile noastre și să-l salutăm cu toată vînerația ca pe un mare contemporan”

VICTOR EFTIMIU

Mihai Eminescu – „Luceafărul” poeziei românești.

„Intr-una din zile... un nou și remarcabil talent ne surprinse din Cernăuți. Se iscălea Eminovici și scria, că este numai de 16 ani. l-am românizat numele și l-am introdus în literatură cu numele de Eminescu. Dinsul n-a protestat, ba l-a adoptat. Astfel botezul literar al lui Eminescu s-a făcut în „Familia”.

Iosif VULCAN

„Mult stimat domnule și amice,
Mulțumesc pentru onorarul trimis – cel întâiu pentru lucrări literare pe care l-am primit vr’odată-n viață... te asigur, că a fost pentru mine o rară mângiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al României, din Oradea-Mare...”

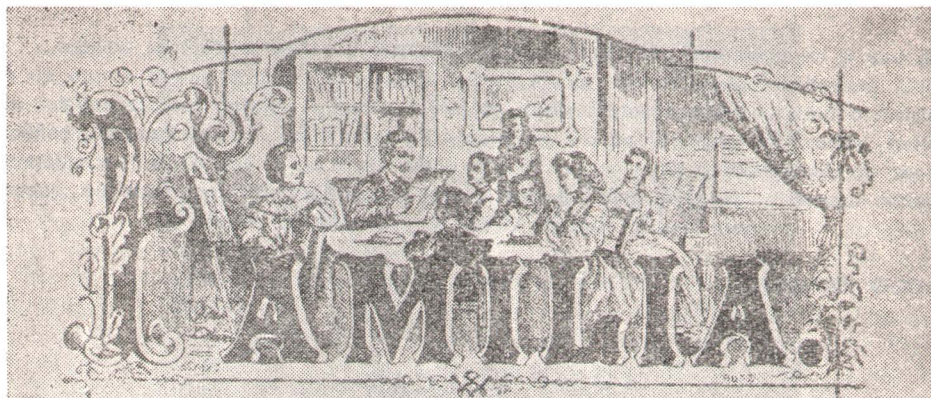
(Dintr-o scrisoare a lui Mihai Eminescu către Iosif Vulcan)

Vrednică de elogiul urmașilor este și poziția lui Vulcan față de scriitorii mai mărunți, pe care i-a publicat cu bunăvoință alături de cei cu prestigiu consolidat. Revista a adunat în cuprinsul paginilor ei semnăturile unor colaboratori din România și Transilvania, făcând în acest fel operă de unificare culturală. Desprindem dintr-o posibilă listă doar pe colaboratorii mai însemnați, înafara celor deja amintiți: Vasile Alecsandri, Hașdeu, G. Bariț, D. Bolintineanu, S. Fl. Marian, Alex. Macedonski, Ilarie Chendi, Nicolae Iorga, Atanasie Marienescu, Timotei Cipariu, Cincinat Pavelescu, Gr. Tocilescu, Al. Xenopol, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Șt. O. Iosif, N. Densușeanu, Lucreția Suciu, V. R. Buticescu și I. Pop Reteganul.

Revista a popularizat, totodată, rezultatele muncii unor cercetători în domeniile științelor (Ch. Darwin, L. Pasteur, P. Vasici, V. Babeș) și tehnicii (Edison etc.), fiind la fel de promptă și în direcția aducerii la cunoștința cititorilor a izbânzilor obținute în arta muzicală și teatrală autohtonă, precum și în istoriografie.

Bătălie pe baricadele Comunei din Paris (reproducere din *Familia*).

Posta 19.21 decembrie.

Va în Comerț. | Redacția: str. Săcuța, nr. 20.

Nr. 51.

Anul VII — 1871.

Prețulu pe an 10 fr., pentru Roma și 7 galbeni.

Carolu Marx.

președintele „Internationalei”

La anul 1864 s'a constituit în Londra o modestă societate internațională a lucrătorilor. Pe atunci diferitele regimuri nu înțeleseseră încă să aprobată ideea asta, dar parte o și sprigineau, căci scopul societății era frumos și nobil. Primul punct din statutele acestei societăți dice: „Societatea se constituie, pentru ea să formeze un punct central de coeziune și conțelegere între lucrătorii tuturor imperioru, care toate tindă într'acolo, ca prin sprigina reciproă, să conlucre în continuu pentru prosperarea clasei lucrătorilor.” Precum se vede darsă, scopul acestei societăți, la constituirea ei, era nobil și uman.

În anul 1871, anul Comunei din Paris, revista „Familia” publică pentru prima dată în presa românească biografia lui Karl Marx.

Primul articol despre Marx apărut în presa românească.

„Această revistă era un certificat pururi reînnoit al unității. Scriitori din toate părțile își trimiteau aci contribuția lor. Eminescu și-a publicat în paginile ei primele înfrigurări de patimi și stele. N-a fost poet sau nuvelist român ori de unde, care să nu fi primit invitația neobositului animator... Într-o vreme cînd cărturărirea Ardealului se înfășura în îngustimea unei mindrii locale..., bătrînul Vulcan de zeci de ori bătea drumul Bucu-reștilor. Pe la Academie, prin culoarele Teatrului Național, pe la diverse serbări se ivea silueta lui de stejar falnic... El nu; se întorcea numai încărcat de bucăți literare, care apăreau pe rînd la gazeta lui, dar înregistra toată creșterea continuă a unui organism și venea acasă ipnotizat de îndemnuri noi. În acest chip revista de la Oradea devenise pentru Ardeal un palpitant monitor al ideii naționale...”

OCTAVIAN GOGA

„Jubileul venerabilei reviste a fost o sărbătoare națională. Sunt douăzeci și unu de ani de atunci, dar mi-a rămas în memorie cu amănunte impresionanta manifestare. Cultura românească s-a pătruns în mod integral de însemnătatea momentului cînd o revistă împlinea patruzeci de ani de existență. Un pelerinaj s-a pornit atunci la Oradea. Toate societățile mai de seamă și-au trimis reprezentanții lor, au venit academicieni, au venit studenți, au venit poeți, au venit actori, era un cortegiu lung și variat... Neamul întreg își trimitea omagiile pentru nobilul sbucium al unei vieți.“

OCTAVIAN GOGA

Delegații societăților culturale la jubileul Familiei (1904).

În 1880 Iosif Vulcan își transferă la Oradea sediul revistei; la început a folosit un alt local și apoi s-a mutat în clădirea actualului muzeu memorial, unde a fost redactată pînă la încetarea apariției, în 31 decembrie 1906, după ce își sărbătorise două jubileuri: de 25 și 40 ani (respectiv în 1889 și 1904). Acesta din urmă a fost un eveniment cultural fără precedent în istoria presei românești din Transilvania, marcînd biografia redactorului și proprietarului „Familiei”, care, pătruns de sentimente înălțătoare, se angaja la o continuare a întreprinderii sale, pentru ca numai peste doi ani să mărturisească îndurerat că „Etatea înaintată și sănătatea slăbită mă silesc să mă retrag de la masa redacțională...” I-a produs, desigur, o adîncă mulțumire scrisoarea lui Ioan Bianu, din care reținem cîteva rînduri: „Dumneata poți zice cu sufletul liniștit: mi-am făcut datoria cătră neamul meu, pun pana jos, facă alții mai mult și mai bine! La toată această activitate literară... pe care o vezi clocotind din toate părțile Dumneata ai contribuit mult, căci ai pus semințele pe cînd brazda era încă foarte pădureață, cînd cetitorii erau puțini și mai puține încă cetitoarele...” Ștafeta a și fost preluată de „Luceafărul” lui Octavian Goga. La 8 septembrie 1907, bătrînul luptător a murit, fiind înmormîntat în cimitirul municipal.

Biografia lui Iosif Vulcan stă sub semnul unei exemplare dăruiri patriotice. El a jucat un rol de certă utilitate culturală și națională.

Muzeul ce-i poartă numele nu vrea să fie altceva decît o expresie a recunoștinței postume de care se învrednicește, pe bună dreptate, una din personalitățile reprezentative ale culturii noastre.

VIOREL FAUR

LE MUSÉE COMMÉMORATIF „IOSIF VULCAN“

Inauguré en 1965, à l'occasion des manifestations consacrées à l'accomplissement d'un siècle de la parution de la revue *Familia*, le Musée commémoratif „Iosif Vulcan“ est l'expression d'une politique systématique de valorification des traditions progressistes du passé culturel de notre peuple. Il contient des documents, pour la plupart originaux, sur la biographie de l'animateur culturel Iosif Vulcan et, dans presque deux salles, sur la revue *Familia*, l'une des plus importantes publications littéraires des Roumains transylvains. L'organisation de ce musée repose sur une conception dynamique, le fonds documentaire exposé peut être continuellement complété, on peut arranger aussi des expositions temporaires à sujets différents, mais liés à la revue mentionnée.

Les Vulcan, originaires de Veza, ont donné à notre histoire culturelle deux figures représentatives, qui dans des périodes historiques différentes, mais à une compréhension similaire des desiderats nationaux ont contribué à l'affirmation de la spiritualité roumaine. Samuil Vulcan, l'érudite des Lumières qui a milité pour l'élévation du niveau culturel des habitants de Bihor, a été également le fondateur du gymnase de Beiuș (1828), la deuxième école secondaire des Roumains d'en deçà des Carpates, envers lesquels les autorités ont manifesté une indifférence totale, en se limitant à toucher les impôts, à les obliger à d'autres charges, sans leur accorder nulle subvention matérielle pour édifier des écoles et pour les entretenir.

Iosif Vulcan, neveu de Samuil Vulcan, est né à Holod, tout près de la ville Oradea, le 31 mars 1841. Après avoir terminé l'école élémentaire, il a suivi les cours du gymnase d'Oradea et il s'est inscrit ensuite à la Faculté de droit de Pest qu'il a terminée sans jamais exercer la profession d'avocat. Il s'est livré avec conviction et passion au journalisme et tout spécialement à la littérature.

Ses débuts poétiques datent de l'époque où il était élève à Oradea et membre de *Societatea de lectură* (la Société de lecture) des étudiants et des élèves roumains de la ville située sur Crișul Repede. Il a fait son apprentissage littéraire à la rédaction d'*Aurora Română* et il a édité lui-même la revue *Umoristul*. Au printemps de 1865, il a pris la décision d'éditer, par ses propres moyens, la publication littéraire *Familia*, qui a paru jusqu'en 1906, donc presque 42 ans.

Bien que la rédaction de la revue lui sollicitât un effort permanent, Iosif Vulcan a trouvé assez de temps pour se manifester dans de divers domaines, en nous offrant un modèle classique d'intellectuel engagé dans la lutte pour l'affirmation de sa nation, exposée dans la soi-disante époque du dualisme austro-hongrois (1867–1918) à une dénationalisation de plus en plus accentuée. Son premier volume de vers a paru en 1866 et le second,

„Lira mea”, en 1882. Mais il est à remarquer le livre qui renferme sous le titre „Panteonul Român” (1869)-les portraits et l'activité de quelques personnalités de la vie politiques et culturelle de tous les Roumains. Il a publié quatre volumes de nouvelles, plusieurs romans – „Sclavul amorului”, „Ranele națiunii” „Barbu Strimbu în Europa”-et il a traduit le roman „Le Chevalier de la nuit” de l'écrivain français Ponson du Terrail. De sa vaste oeuvre, il faut mentionner aussi „Schitele de călătorie” (1877) et les nombreux discours et articles insérés dans les pages de *Familia* ainsi que la traduction de quelques poésies populaires roumaines en hongrois.

Pour sa vaste et précieuse activité-en ce qui concerne apport à l'émancipation culturelle des Roumains transylvains, Iosif Vulcan a été élu membre de l'Académie Roumaine, des sociétés *Astra* et *Kisfaludi*. Iosif Vulcan a dirigé avec compétence *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român* (la Société pour la création d'un fonds de théâtre roumain), en militant pour l'extension et la consolidation du mouvement théâtral en Transylvanie. Il a écrit des dizaines de pièces de théâtre parmi lesquelles la drame historique „Ștefan Vodă cel Tânăr”, qu'on a représenté sur la scène du Théâtre National de Bucarest et du théâtre hongrois d'Oradea. Les saynètes et les comédies de Iosif Vulcan, inspirées des réalités d'Oradea, ont été, sans doute, préférées par les spectateurs. Guide infatigable de la culture durant cinq décennies, Iosif Vulcan doit être placé parmi les hommes de grande valeur du peuple roumain.

Le moyen le plus efficace dont il s'est servi pour cultiver l'idée de l'appartenance à un seul peuple, en dépit de quelques frontières temporaires (la Transylvanie était à la fin du XVII-e siècle province de l'Empire d'Autriche, qui s'était éteint par de nouveaux accaparements de territoires), a été la revue *Familia*, dont un écrivain réputé affirmait que c'est „le billet d'entrée permanente de Iosif Vulcan dans l'histoire de notre littérature”. C'est dans *Familia* que Mihai Eminescu (le plus grand poète roumain) avec la poésie „De-aș avea” (en 1866), George Coșbuc et Octavian Goga ont débuté.

Le premier article en roumain sur Karl Marx (1871) a paru toujours dans ses pages. La revue a réuni des collaborateurs importants tels que: Vasile Alecsandri, B. P. Hașdeu, N. Iorga, Al. Macedonski, Al. Xenopol et tant d'autres. Elle a popularisé les événements politiques de l'époque, les résultats des recherches scientifiques et techniques.

Il est évident, même si on se résume à ces notes sommaires, que la biographie de Iosif Vulcan se caractérise par un exemplaire dévouement patriotique. Il a joué un rôle d'incontestable utilité culturelle et nationale.

Le musée qui porte son nom est une preuve de la reconnaissance posthume dont l'une des personnalités de la culture roumaine jouit à juste titre.

TEXTES DES REPRODUCTIONS

Le salon de travail de Iosif Vulcan dans le bâtiment où a fonctionné la rédaction de la revue *Familia*, à présent musée commémoratif.

Le bâtiment du Musée commémoratif „Iosif Vulcan“ d'Oradea (p. 5).

Révues éditées par Iosif Vulcan (p. 6).

Photographie de jeunesse de Iosif Vulcan (p. 7).

Les couvertes de quelques livres signés par Iosif Vulcan (p. 9).

Les pages de titre de deux pièces de théâtre appartenant à Iosif Vulcan (p. 13).

La couverture du livre de poésies populaires roumaines traduites en hongrois par Iosif Vulcan (p. 14).

Le diplôme de Iosif Vulcan de membre de la société *Kisfaludy* (p. 14).

Vitrine contenant tous les numéros de la revue *Familia* durant les 42 ans de parution (p. 15).

Le portrait le plus connu de Iosif Vulcan (p. 18).

Lutte sur les barricades de la Commune de Paris (p. 20).

Le premier article sur Karl Marx paru dans la presse roumaine (p. 21).

Intreprinderea Poligrafică „Crișana” – com. 203/84.

Machetat de: VIOREL FAUR
Fotografiile au fost executate de: LADISLAU BEREZKY

